

Vallomások egy iskoláról

Magyar Nemzet 1986. május 1.

Az igazgató

A József Attila Gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen-tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak.

Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladva az egykorvult építkezés teljes idejét . . .

1

Az igazgató, Palotás János, hogy zavartalanul beszélhessünk, két órára otthagyja irodáját, s egy távol eső, csendes szobában ül le velem. Ennyi óvatosságra szükség van, különben percnként nyitnák ránk az ajtót a legkülönbébb ügyekben.

Hogy időt nyerjünk, átad nekem néhány iratot, amely az iskolával kapcsolatos adatokat tartalmazza. E szerint a József Attila Gimnáziumba évfolyamonként hét osztály van; a tanulók összlétszáma 932, ebből 506 lány, 426 fiú. A tantestületben összesen 86 tanár dolgozik, köztük nyolc szerződéses, és öt óraadó pedagógus. Az intézmény gazdasági és más hivatalos ügyeit négyen intézik. Kilenc hivatalsegéd, egy kertész, egy telefonkezelő, egy liftes, egy konyhalány és egy konyhai felszolgáló tartozik a kisegítő személyzethez.

A pedagógusok alaphérének átlaga 7089 forint, ehhez körülbelül 350 forint pótlékot számíthatunk. A tantestület átlag életkora 40,6 év.

Amikor először találkoztam Palotás Jánossal, bizonytalanság, már-már zavar fogott el. Emberismeretem, amely több ezer beszélgetés tapasztalataira épül, és újságírói pályafutásom legvalóságosabb eredménye, ezúttal nem nyilatkozott meg. Bizonyos ideig még azt sem tudtam eldönteni, rokonszenves vagy ellenszenves-e nekem ez az ember, elképesztően mozgékony arcával, szúrós, mély, szigorú, mégis el-elkalandozó tekintetével. Leginkább nyíltsága és célra törése hökkentett meg: egy szempillantás alatt úgy beszélt velem, mintha keresztüllátna rajtam, s a bennem levő dolgok ismeretében bizalommal tárná elém saját magát. Ugyanakkor észrevehető volt benne bizonyos türelmetlenség, nagyon gyorsan és pontosan határozta meg a dolgok és érzések helyét, került minden köntörfalazást. Fontolgtató, fontoskodó, agyonbeszélő korunkban, udvariatlannak tűnő szűkszavúsága furcsán hatott rám, bár magam is undorodom a felesleges beszédől, s az elkendőző értetlenség más megnyilvánulásaitól. Észre kellettennem, hogy szűkszavúságában lendület van, rövid véleményében belső feszültség. Lassan rájöttem, nyíltsága nem engedékenységről, hanem magabiztosságról és elkötelezettségről árulkodik, személyiségében bizonyos sodró erőt fedeztem fel, amelynek gyakorlatlanul nehéz ellenállni, akkor is, ha nem az igazság felé sodor.

Kívülállóként először idegesített az az érzelmi töltés és eltökéltség, ami áradt belőle, fontosságtudata is zavart; habitusát csak akkor értettem meg és fogadtam el, amikor meggyőződtem tartalmáról: igazságszeretetet, szabadságigényt, értelmet és tiszteletet fedezve fel mögötte. Azzal nyert meg magának, hogy az iskola és a pedagógusi hivatás fontosságát, a felelősséget és a tekintélyt markánsan hangsúlyozó személyiségében megéreztem a tiszteletet, amelyet tanárai és diákjai iránt tanúsít. Így aztán most, hogy a rokonszenv feltámadt bennem, ismét megbízom emberismeretemben.

2

— Kisgyónbányán, a Bakonyban születtem, apám ott volt tanító. Öten vagyunk testvérek, három lány, két fiú, én vagyok a legidősebb. Kisgyónról egy székesfehérvári kollégiumba kerültem, ott érettségiztem 1950-ben; tanulmányaimat a bölcsészkaron folytattam, történelem és újságírás szakon; a Ménesi úton laktam az Eötvös Kollégium épületében. Azt hiszem, meghatározó volt

számomra a sok testvér, s a kollégiumokban eltöltött idő. Azóta is enni, beszélgetni, színházat nézni közösségben szeretek.

— Hamar megéreztem, hogy a hozzám leginkább illő élettér a pedagógia, ide, a József Attila Gimnáziumba, kis kitérővel, 1959- ben kerültem. Mostani munkám szempontjából nagyon fontosnak érzem azt, hogy az összes lépcsőfokot végigjártam: voltam köztanár, osztályfőnök, szakmai munkaközösség vezető, igazgató-helyettes, nincs az iskolai életnek olyan területe, amit ne gyúrtam volna át az idegrendszeremen. Ezt tartom a természetes és az egyetlen járható útnak. Annak, aki előzmény nélkül lesz igazgató — tisztelet a kivételnek —, arról sincs fogalma, mi mindent nem tud, s e nemtudás nem tudásával mérhetetlen kárt okozhat.

— Magánemberként sok mindennel foglalkoztam: regényeket dramatizáltam a rádiónak, előadásokat tartottam, szerkesztettem az Ifjú Figyelőt, idegenvezetősködtem, sakkoztam, akadémiai munkabizottságok tagja voltam, az utolsó két ad hoc bizottság, amelynek munkájában részt vettem, a korszerű általános műveltség új követelményeivel, illetve az átlagosnál tehetségesebb fiatalok nevelésével foglalkozott. Meghívtak Szibériába: előadásokat tartottam egy iskolában, ahová szupertehetséges gyerekeket gyűjtöttek össze. Mindezt azért említem, hogy világos legyen: nem akarok besavanyodni. De az évek múlásával a lelkemben lezártam ezeket a dolgokat, és egyértelműen első helyre került a József Attila Gimnázium.

3

— 1976-ban neveztek ki igazgatónak. Magamban akkor megfogalmaztam egy célt, amelynek a következő a lényege: meg kell őrizni ennek az iskolának a habitusát, amelynek létrejöttében ugyanúgy szerepet játszottak a ciszterek, mint az államosítás utáni idők legkitűnőbb tanárai. Mindent őrizni akarunk a múltból, ami jó. Korszerűsíteni csak oly módon szabad, hogy minden új a kontinuitásnak megfeleljen. Számomra ez szent dolog, amitől senki nem tud eltántorítani. Ahogyan attól sem, hogy a magam lelkiismerete szerint szintetizáljam a humanizmus, a felvilágosodás, a szocializmus időtállóan bizonyult értékeit.

— Volt néha ilyen eltérítési kísérlet. Igen. Házon belül és házon kívül is. De nem ez a jellemző! Az esetek döntő többségében vagy semleges tényezőkkel, vagy segítő szándékkal találkoztam. Nem kellett falakat ledöntenem. Ennek a habitus-megőrzésnek sok követelménye van. Az első: meggyőződése, hogy a pedagógiában a döntő, a lényeg, a pedagógus. Minden a tantestületen áll vagy bukik. Igyekeztem olyan embereket megnyerni, akik alapfeladatuknak tekintik az oktatást és nevelést, ha az élet rájuk is kényszeríti, hogy a megélhetésért sok más egyébbel is foglalkozzanak. A József Attilában nagyon sok jó tanuló gyerek van, ezek között sok a különleges, érzékeny tehetség. Olyan pedagógusokat kerestem, akik értik és tisztelik a tehetség természetét. Az ilyen tanárok felkutatása nagyon nehéz. Kapcsolatban állok az egyetemek dolgozóival, a középiskolai szakfelügyelőkkel, az ő segítségükkel is keresem a megfelelő embereket. Különös öröm az, amikor egy-egy jó tanár bennünket választ. Tantestületünk hét tagja valamikor itt volt diák. Megtörténik, hogy egy-egy érettségizőnek búcsúzáskor a nyilvánosság előtt mondom: ha elvégzed az egyetemet, gyere vissza, várunk. Még nehezebb, valósággal művészet a jó tanárok megtartása. Ehhez nem elég a pénz. Csaknem valamennyiük szerint a bérrel azonos értékű a hely szelleme.

— Úgy ítélem meg, hogy jelenleg tantestületünk közel negyven százaléka kiforrott, nagy tanáregyenység, másik negyven százalék pedig alkalmas arra, hogy az legyen. Ismét hangsúlyozom, a munkahelyi légkör fantasztikusan fontos dolog. Ugyanis ellenünk dolgozik sok minden; a fakultációs rendszer bevezetésével megbomlottak az osztályegységek, és ez a rend ellen hat. Ugyanígy hatása van annak, hogy a tantervi követelmények hat napra szólnak, és tanításra csak öt napunk van. A tanítás így belenyúlik a késő délutánba. Embertelen dolog napi öt-hat órát leadni egyvégtében. Az arcok sápadásán, az idegek rándulásán érzem, hogy évről évre fáradtabbak az emberek. A munkahelyi közérzetnek döntő a szerepe abban, hogy ezek a hajszaúszások nem szélesednek tovább. Az átlagosnál nagyobb szabadságot adók hát a tanításban és a nevelésben. Ez a szabadság — amelynek lényege éppen az, hogy nem gyakorolok felette manufaktúrális jellegű ellenőrzést — kockázattal jár persze, de a kockázat megéri. Biztos, hogy sem a gyerek, sem a

pedagógus nem akar szakítani ebben a szabadságban a renddel, mert csakis a szabadságban megvalósuló rend segítheti a tehetség kibomlását. A rendnek és a demokráciának egy oldottabb ötvözetét keressük.

— E nélkül a szabadság nélkül a József Attila Gimnázium nem lenne az, ami. Számos vendégünk távozott már vérig sértve tantestületi vagy diákvitákról, mivel a vélemények szabadon ütköztek az ő véleményével. De sokkal többen voltak olyanok, akik az iskola szellemét megérezve és elfogadva nagyszerűen érezték magukat velünk.

— Természetesen a tantestületünk ugyanúgy megoszlik vélekedésben, világszemléletben, ahogy a magyar értelmiség egésze. De tiszteljük egymás véleményét. A tolerancia, ha nem is part nélküli, de egészségesen nagy egymás iránt. Ez sohasem az anarchia, sokkal inkább az együvé tartozás irányában hat.

4

— Hogy az iskola színvonalát tartani és fejleszteni tudjuk, van néhány dolog, amiből nem engedünk. Minden segítséget megadunk például azoknak, akik bajba jutnak, de a haladás sebességét a jókhoz és a még jobbakhoz mérjük, különben az iskola elmerülne a szociális töprengésben. Sok esetben „csípték meg” az iskola vezetését ezért a vélt arisztokratizmusért. De a lelkiismeretünk nyugodt, mert arisztokratikus teljesítményünket úgy érzük el, hogy közben segítünk a bajbajutottakon. Viszont azoknak a gyerekeknek az esetében, akiknek a világon semmi hátrányuk és bajuk nincs, csak jól érzik magukat a tudatlanság és akaratnélküliség állóvizében, bátran szabadítunk fel pedagógusi energiát. Én a teljesítménycentrikus gyerekeket szeretem. A nevelés is a mérhető teljesítményekre épül, ezt értékeljük. Ám nem modellje az iskolának az a gyerek, aki ugyan ragyogóan tanul, kifogástalanul viselkedik, de közben teljesen passzív és közönyös a környezete iránt. De nem modellje az a gyerek sem, aki valódi vagy vélt fontosságú, járulékos feladatok sokaságát vállalja tanulás helyett. Úgyis ezrével van ilyen felnőtt, aki funkciói végzése közben értéket nem termel.

— Eleve jó képességű gyerekek jönnek hozzánk. A beiskolázási átlag 4,5—5,0 közötti. Nehéz bejutni a Jóskába. Évenként egy-egy osztályba körülbelül harmincöt gyereket veszünk fel, ebből harmincat mi választunk ki, ötöt a magyar szokásrend juttat be. Száznál kevesebb protekciós kérelem tízéves igazgatói pályám alatt nem érkezett. Úgy érzem, hogy az elmúlt öt évben a protekció mennyisége és nyomása számottevően csökkent és öröm az ürmében, hogy a protezsáltak fele a természetes úton is célhoz ért volna.

5

A teljesítményre visszatérve: a gimnázium tanulmányi szintje 3,95—4,00 között ingadozik. Ez azt jelenti, hogy egy magasabb követelményrendszerben tartják a gyerekek az általános iskolai szintet. Az országos tanulmányi és egyéb versenyeken az esetek többségében mindig a legjobbak között szereplünk. A közelmúltban kétszer egymás után a mi tanulóink nyerte magyar irodalomból az országos tanulmányi versenyt. De első lett tanítványunk történelemből, franciából és oroszból is. Egyetemre jelentkezett tanulóinkat, első nekifutásra, 55 százalékban veszik fel, két évre kiterjesztve viszont a felvétel meghaladja a hetven százalékot.

— Mivel korábban az ország legnagyobb gimnáziuma voltunk, ma pedig az egyik legnagyobb vagyunk, minden jó vagy rossz dolog, ami a magyar gimnáziumokban létezik, megtalálható nálunk. Büszke vagyok a tanár — diák kapcsolatokra. Diákok részéről évek óta nem fordult elő övön aluli ütés, megtervezett fegyelmezetlenség. Ha kívánnék valamit, az olyasmi lenne: egy felesleges pedagógiai reformoktól, kapkodásoktól mentes nyugodt évtized. Másodszor: mindenki higgye el, hogy a pedagógia épp olyan tudomány, mint a mérnökség vagy orvoslás.